

Nyttt håp for sli

LØRDAG REPORTASJE

Tekst: Marit Rein
Foto: Vidar Dons Lindrupsen, Egil Rein

Tiden tærer. Sakte går de til grunne. En dag blir den gamle Tromsø-historien farlig for liv og helse. Da er det ok å rive mainnskiten.

VI HAR ALLE SETT DEM og forundret oss over forfallet. Skamløst opptar de attraktiv og verdifull eiendomsgrunn i en trang by. De har ikke utseende med seg og oser av forfall. Selv om de stadig blir færre i antall, er det fortsatt mange nok til å gi et kollektivt inntrykk av huseiere som gir blaffen.

Eiendomsutviklere higer etter å slå kloa i dem. Et nybygg i høyden bestående av mange små leiligheter betyr tjente penger. Det har skjedd, bakgårder har forsvunnet, leilighetsbygg oppstått – for noen et fornuftig framskritt, for andre en bekreftelse på at utelukkende penger styrer byutviklingen.

DE SKAMLØSE GAMLE SJÅENE lever i så måte trygt inntil videre, for noen av dem har status verneverdig. Reist på billige planker, på rester og kapp, på det man hadde for hånden den tiden de ble bygget. De er siste rest av tradisjonell bebyggelse i Nord-Norges største by, og et av byens store paradokser. De står bare der – til de ramler ned skiferstein for skiferstein, planke for planke. Når de blir definert som farlige for mennesker, må plan- og bygningsloven vike og rivingstillatelsen blir gitt.

– Et av mine største ønsker er at de som eier sjåene, også de som er regulert til bevaring, får mulighet til å sette dem i stand, sier rådgiver i kulturminner og bygningsvern i Tromsø kommune, Erling Steenstrup. Han mener bygningsmyndighetene må vise større skjønn overfor sjåeierne som for eksempel vil bygge bolighus av sjåen.

Det kan stride mot plan- og bygningsloven, det strider nesten alltid mot vernebestemmelsene.

– **ALL BEVARING HANDLER OM** skjønn og estetikk, her snakker vi ikke om en eksakt vitenskap. Vi må ta debatten med folk som har planer og forslag. Det er snart ikke bakgårder igjen i Tromsø. Det historisk levde livet i bakgårdene får vi ikke tilbake, men det hadde vært interessant om noen av bakgårdene igjen livnet til og det ble attraktivt å bo med barn i kvartalene midt i byen, sier Steenstrup. Han vil kartlegge sjåene, hvor mange de er, hvor de står og hvilken forfatning de er i.

EN AV DEM SOM GA OPP, er filmskaper Knut Erik Jensen. Han eide en sjå som nå er revet i det verneverdige området Skansen. Fare for liv og helse, ble rivingsbegrunnelsen kommunen gikk med på.

– Jeg har kjempet mot kommunen i mange år. Uthuset var et lappverk, likevel mente de bevaring var riktig. Jeg overtok et hus som var råttent ved jorda, alle så galskapen og kostnadene i å jekke det opp og utbedre det, sier Jensen som vil poengtere at han som vokste opp i et nedbrent Finnmark absolutt har følelser for viktigheten av bevaring.

– Behovet for bakgårder og redskapsboder er ikke det samme lenger, men bakgårdene er interessante og rommer en viktig historie i byen. Mange som har forøkt å gjøre noe med sine uthus, sitter igjen med følelsen at kommunen butter imot, mens spekulanter kan gi fan og får tillatelse til å banke opp hva som helst i bakgårdene.

WILLY RUNDMO EIER NOE SÅ UNIKT som et lafta tømmerhus i bakgården i Skippergata.

– Den er verneverdig så her kan lite skje, sukker han. Den lave bygningsmassen skiller seg ut fra de høyreste sjåene.

– Det var i sin tid en bolig i den gamle sjåen, ▶▶▶

TYPISK TROMSØ: To falleferdige eksemplarer av Tromsø-sjåen som i sin tid ble reist som uthus. Hester og andre husdyr losjerte her, og her

iten historie?

var gjerne også utedassen plassert.

SNART I DUNGE: Huseieren vet ikke hva han skal gjøre med bygget. Han forsøkte for ti år siden å få bygget en garasje.

BERØMT: Kanskje en av byens mest fotograferte bakgårder folk passerer i smuget mellom Storgata og Grønnegata.

HESTEKJØREGATA: Dette uthuset ligger i Vestregata, gata som ble kalt hestekjøregata i sin tid. Her bodde folk og husdyr tett i tett.

BLE REVET: Verneverdig, var status på filmregissør Knut Erik Jensens sjå. – Galskap, kommenterer Jensen som fikk revet sjåen i fjor høst. Videre planer for bakgården er uavklarte.

32 KVADRAT:
Her er arkitekt
Lars Hamrans
forslag til fyll-
inn-bolig i
Grønnegata/
Fiskergata.
Grunnflata er
på 32 kvadrat-
meter over to
etasjer med
hems.
Illustrasjon:
Lars Hamran

NYBYGG: Fra
sjå og fjøs til
bolig.

MØDERNE: Den kritikerroste arkitekten Sami Rintala har forelsket seg i Tromsøs bakgårder og har her omformet ett av dem til et moderne bolighus i Grønnegata. Illustrasjon: Sami Rintala

så det burde vært mulig å bygd den om anno 2010, drømmer Rundmo.

– Vi må anstrenge oss hardere for å ta vare på denne bygningsmassen, sier byggmester Kjell Skog.

– Den representerer et historisk dokument om hvordan det så ut i Tromsø før.

HAN STÅR MED NØKKELEN i hånda til sitt flunkende nye bakgårdsbygg midt i Tromsø sentrum. Skinnende rød, som den fjøsbygningen det en gang var, har den fått nytt liv. Snart skal det bo mennesker her. Skog framholder det han kaller en solskinnshistorie i kommunal byggesaksbehandling.

– Jeg har inntrykk av at alle søker å finne fornuftige løsninger. Men jeg skjønner kommunen som fram til nå har ført en forsvarskamp, sier Skog og nevner alle de dårlige eksemplene hvor høyhus og blokkbebyggelse har overtatt plassen til den originale trehusbebyggelsen.

– Disse har lagt føringene og kommunens saksbehandlere har brukt tida på å forsvare seg, sier Skog og fastholder at framtida må gi trygge rammer for dem som ønsker å utvikle bakgårdene.

– Det må være like regler for alle. I planene står det at sjåene skal være sekundære bygninger, som betyr mindre enn

hovedhuset. Med andre ord de må framstå som de sjåene de en gang var. Derfra går det utmerket an å tenke godt håndverk, gammel struktur, men moderne arkitektur, sier han.

HAN HAR VÆRT INNOV byen før, med sitt prisbelønte Box-Home som lenge sto plassert foran Kulturhuset. Den finske arkitekten Sami Rintala får kanskje sette sitt permanente fingeravtrykk i byen med sin tolkning av den moderne tromsøsjåen.

Han er begeistret over lokal byggeskikk og er glad oppdragsgiver Øistein Berg fra Kåfjord gir ham muligheten til å tegne et hus basert på kultur og tradisjon. Berg har kjøpt Bredahl-gården i Grønnegata og skal sette hovedhuset i stand slik det var da det ble bygd. Gjennom søk i historiske bilder og postkort, fant Berg ut at det hadde stått en typisk tromsøsjå i bakgården. Området er verneverdig, og han har engasjert Rintala til å tegne en sjå anno 2010 på tomta. Prosjektet søkes nå godkjent i Tromsø kommune.

RINTALA KALLER DET et kortreist hus, med utgangspunkt i lokal klokskap og kunnskap.

– Jeg liker å tenke smått. Nordmenn generelt bor i altfor store hus og omgir seg med unødvendig luksus.

Lykkes Rintala og Berg kan de reise et signalbygg blant «riv mannskit»-bebyggelsen i Tromsø.

– Det blir ikke noe monumentalt signalbygg. I stedet for å rope, prøver vi å hviske klokt. Jeg tror hvisking kan være vel så effektivt i disse dager, sier Rintala filosofisk.

LENGER SØR I BYEN har arkitekt Lars Hamran fått fritt spillerom på ei tomt i Grønnegata. Heller ikke dette prosjektet er byggemeldt ennå. Her har det trolig heller aldri vært noe uthus.

– I sentrum er det veldig mange åpninger i byveggen som absolutt tåler og bør få en bebyggelse for å tette igjen. Potensialet for små hus i byen er stort, sier Hamran som aldri har tegnet et så lite bolighus før. Han har vært opptatt av å slippe lys inn i huset og ta vare på gløttene som finnes av utsikt.

– Derfor er vinduene plassert som de er, forklarer han.

TIDEN TÆRER. Tiden leger også gamle sår. Det er ingenting som gleder Steenstrup med enn at noe skjer med de historiske bygningene i byen. Bakgårdsromantikeren nøler ikke med å sitere tidligere fylkeskonservator Jens Storm Munck;

– Det gjør ingenting om huset blir borte, når det som kommer blir bedre.

MODERNE BOLIG: Nå skal det igjen bo folk i huset. Den gamle sjåen ble revet og et lite bolighus gjenoppsto. Byggmester Kjell Skog brenner for å rehabilitere den gamle bygningsmassen.

« Det hadde vært flott om noen av bakgårdene igjen livnet til og det ble attraktivt å bo med barn i kvartalene midt i byen.

Erling Steenstrup, rådgiver bygningsvern